

Een intieme dansvoorstelling voor de allerkleinsten

Alexandra Loembé

Als Kleintjekunstenaar verzorgt Alexandra Loembé in Amsterdam dansperformances voor baby's, peuters en kleuters. In dit artikel reflecteert ze op wat er nodig is om ook jonge kinderen te boeien en mee te nemen in een danservaring.

Dans is een kunstvorm die begint bij het bewegende lichaam en jonge kinderen stimuleert hun creativiteit vanuit het hele lichaam te uiten. Als Kleintjekunstenaar werk en verzorg ik interactieve performances voor 0- tot 6-jarigen op voorscholen en kinderdagverblijven in Amsterdam. Onder begeleiding van Cathalijne Smulders (artistieke leiding), Joeske Hommes-van Dooremalen (zakelijke leiding) en andere Kleintjekunstenaars heb ik vanuit mijn expertise als maker, docent en danser een programma ontwikkeld om vanuit dans zintuigelijk spel op te wekken bij jonge kinderen. Binnen mijn performance van een half uur tot een uur, laat ik kinderen kennismaken met bewegingen vanuit de ademhaling en met elementen als spanning en ontspanning, klein en groot, snel en langzaam en omhoog en omlaag bewegen. Wij rollen, springen, groeien, draaien, krimpen, balanceren en bewegen vanuit een lichaamsdeel of het lichaam als geheel. Tegelijkertijd introduceer ik verschillende kleuren, maak ik de bewegingskwaliteiten tastbaar en verbreed en verdiep ik de ervaring via materialen en alledaagse voorwerpen, geluiden en muziek.

Kleintjekunst staat voor multimodaliteit, waarbij overdracht verder gaat dan gesproken taal. Mijn performance is op een paar woorden als 'Goedemorgen mijn naam is Alexandra' na geheel non-verbaal. Vanuit mijn lichaam maak ik kinderen nieuwsgierig, prikkel ik de verbeelding en bied ik hen de ruimte, tools en verdieping om dans te verkennen als middel voor creatieve expressie en eigenheid, met het vertrouwen dat ieder kind daar potentie voor heeft. Zoals Kleintjekunst (z.d-a.) het formuleert: 'Kleintjekunst werkt vanuit de filosofie dat jonge kinderen leren door te ervaren, met hun hele lichaam, al hun zintuigen en in interactie met hun omgeving'. De creativiteit, ongeremdheid en de manier waarop kinderen met hun hele lichaam in het moment reageren, ontroert en inspireert mij als danskunstenaar telkens opnieuw.

In deze praktijkbeschrijving reflecteer ik op en onderbouw ik mijn werkwijze bij het ontwikkelen en uitvoeren van de performances. Ik kijk opnieuw naar mijn praktijk en bevraag mijn artistieke keuzes en didactisch handelen. Hoe faciliteer ik vanuit dans een inspirerend moment met jonge kinderen? Welk onderzoek vindt met elke performance plaats? Hoe verhoudt mijn werk voor Kleintjekunst zich tot mijn visie en werk als danskunstenaar? Ik zal de beantwoording daarvan toespitsen op baby's, peuters en kleuters, omdat elke leeftijdsgroep een eigen ontwikkeling kent en dus net iets anders van mij vraagt. Ik hoop dat mijn bijdrage een inspiratiebron kan zijn voor andere docenten en/of makers die met jonge kinderen werken, om vanuit een andere structuur dan een instructieve les dans over te dragen en kleinschalig, zintuigelijk ervaringstheater te creëren voor de allerkleinsten.

De basis – peuters

De bewondering waarmee 2- tot 4-jarigen de wereld ontdekken, was de ingang voor het creëren van mijn performance. Ik zal de inhoud en de structuur van mijn performance dan ook eerst behandelen voor deze doelgroep. Peuters reageren intuïtief op hun omgeving en bewegen vrij soepel. Ze ontwikkelen een betere oog-handcoördinatie, kunnen op hun tenen lopen en kunnen, wanneer ze bijna 3 jaar zijn, op één been staan (24baby, z.d.). Peuters gaan helemaal op in een fantasiespel en kunnen aanraken, schudden, blazen, tikken en scheuren (Kleintjekunst, z.d.-b). Gedurende een performance werken de peuters aan hun grove en fijne motoriek.

In het eerste deel van de uitvoering perform ik voornamelijk zelf en kijken de kinderen naar mij en reageren ze op mij. Dit doe ik op instrumentale muziek of in stilte, zodat de kinderen de geluiden die ik maak extra goed kunnen horen. In het tweede deel laat ik hen zelf de materialen onderzoeken. Op een gegeven moment reageer ik op wat ik de kinderen zie doen, door een bepaalde handeling te herhalen en uit te vergroten. De kinderen duiken individueel of met elkaar in een zintuigelijk spel. Om de cirkel rond te maken betrek ik de kinderen ook bij het opruimen. Samen verzamelen we de materialen en reflecteren we kort op wat we nou eigenlijk allemaal hebben gezien, gehoord, gedaan en gevoeld.

Mijn doel is om de kinderen de verschillende bewegingskwaliteiten te laten ervaren in hun eigen lichaam. Daarbij werk ik ook aan lichaamsbewustzijn en de persoonlijke expressief-creatieve ontwikkeling van ieder kind.

Voor mijn performance nam ik het bewegen vanuit de ademhaling als basis, iets wat ik als danskunstenaar een belangrijk element vind in de uitvoering en overdracht van dans. Hier ben ik in het maakproces heel associatief mee aan de slag te gegaan. Ik dacht bijvoorbeeld aan groeien en krimpen en daarmee omhoog en omlaag bewegen. Om een dynamisch spel te maken van mijn performance begon ik te werken met tegenstellingen, zoals spanning en ontspanning en snel en langzaam bewegen. Ik dacht na over hoe ik kinderen deze elementen kan laten ervaren via zo veel mogelijk zintuigen en over hoe ik deze bewegingskwaliteiten tastbaar kan maken met huis-tuin-en-keuken-materialen. Ik koos voor voorwerpen die kinderen kunnen kreukelen, uitrekken, (op)rollen en laten zweven. Zo kwam ik bij ballonnen, elastieken, vellen papier en haarkrullers, allemaal in verschillende kleuren en maten. De haarkrullers voelen ruw aan, blijven aan veel dingen plakken en rollen vanuit mijn uitademing over de vloer. Via de elastieken ervaren de kinderen spanning en ontspanning, tussen hun handen, maar ook in of op andere lichaamsdelen, wanneer zij het elastiekje bijvoorbeeld om hun voeten doen of om hun

knie. Een vel papier kan je oprollen, uitrollen, tot een propje verfrommelen, uitvouwen, wegblazen, versnipperen en ga zo maar door. De materialen maken beweging van lucht en subtielere beweging vanuit de ademhaling zichtbaar.

Tijdens een performance geef ik suggesties en laat ik mij leiden door de sfeer, dynamiek en de reacties en betrokkenheid van de kinderen. De ene keer perform ik snel, omdat ik aan de kinderen merk dat zij vooral geïnteresseerd zijn in het zelfstandig ontdekken van de materialen, vanuit de eigen beleving. Een groep kan juist ook heel bewegelijk zijn en dan rek ik het moment uit waarin ik staand vanuit mijn hele lichaam beweeg. Ook ontstaan er grote individuele verschillen in hoe de kinderen zich verhouden tot de voorstelling. Ieder kind interacteert op een persoonlijke manier en geen performance is dus hetzelfde. Het jonge kind is in dit geval niet alleen een passieve kijker, maar een actieve participant (Fletcher-Watson, z.d.).

Een voorstelling waarbij de maker of performer vormgeeft aan de fysieke ervaring van de kijker, wordt zintuigelijk ervaringstheater genoemd (Universiteit Utrecht, 2011). Ik bied een totaalervaring aan, waarin beweging en beeld in relatie tot de muziek en de omgeving voorop staan. De voorstelling is dus niet verhalend en legt geen betekenis op. Als choreograaf vind ik de keuze voor zintuigelijkheid in dansvoorstellingen interessant, omdat het de kijker uitnodigt zich over te geven aan de fysieke beleving en de verbeelding. Je zit als kijker midden in de voorstelling, in het hier-en-nu. Deze fenomenologische benadering is naar mijn ervaring ook toepasbaar bij heel jonge kinderen. Door te spelen met improvisatie is er ruimte voor wat er op het moment van de performance, vanuit de kinderen of mijzelf, ontstaat. Het zorgt voor het ontstaan van nieuwe suggesties die de kinderen aanspreken tot het creëren van persoonlijke associaties.

Het concept blijft zich voortdurend ontwikkelen, wat bijdraagt aan de duurzaamheid van de performance. Af en toe komt er een Kleintjekunst-collega kijken of hebben we een werksessie. Doordat mijn collega's elk vanuit een andere kunstdiscipline werken, is het heel inspirerend om over elkaars performance te brainstormen. Zo komt een muzikant met suggesties over hoe ik geluid en stemgebruik nog meer kan inzetten voor de totaalervaring van de performance, of komt een beeldend kunstenaar met ideeën waardoor ik mijn keuze voor materialen herzie. Door constant te blijven spelen en onderzoeken hoe je kinderen in een flow krijgt en hun aandacht erbij kan houden, blijft de performance levend. Dankzij mijn werk met Kleintjekunst durf ik de tijd te nemen, mijn intuïtie te volgen en vol vertrouwen door te gaan met het spel, ook al merk ik dat een kind even is afgeleid door iets anders dan wat in het (speel)lokaal gebeurt.

De kern – baby's

Hoe kan ik nog meer vertragen en neem ik een paar stappen terug in mijn performance? Wat is een basale versie van wat ik met peuters doe? Hoe verander ik mijn groepsgerichte benadering in een-op-een interacties? Wat is nou echt de kern van mijn moment met de kinderen? Dit zijn de voornaamste vragen die ik mijzelf stelde toen Kleintjekunst mij vroeg om een programma voor baby's te creëren. Dansen met kinderen van 0 tot 2 jaar oud? Hoe ziet dat eruit en wat kan een baby daar überhaupt aan hebben?

Je zou kunnen zeggen dat ik niet samen met baby's dans, maar bepaalde basale dansante elementen overdraag en hiermee een zintuigelijk spel vanuit het lichaam als geheel stimuleer. Ik ga voorzichtige interacties aan, waardoor de baby's kunnen spelen, onderzoeken en beweging oefenen (Kleintjekunst, z.d.-b). Elke baby neemt de performance op een persoonlijke manier waar. Een waarneming is 'Een betekenisvolle interpretatie van de gegevens die we via de zintuigen tot ons krijgen' (Filosofisch Woordenboek, z.d.). Een waarneming of ervaring vindt niet alleen in het hoofd, maar in het hele lichaam plaats en ontstaat uit een zintuigelijke en lichamelijke verhouding tot de wereld, in dit geval de voorstelling. Waarnemen is, zoals Merleau-Ponty beschrijft, jezelf via je lichaam ervaren als aanwezig in de wereld (Slatman, 2011, pp. 7-17). Het lichaam is subjectief, wat inhoudt dat het de enige plek is van waaruit je de wereld om je heen ziet, hoort, ruikt, voelt en proeft (Groot Nibbelink, 2000, pp. 16-18). Dat betekent dat de voorstelling bij ieder kind andere gevoelens en sensaties opwekt. Deze verschillende reacties zijn, anders dan bij peuters, soms moeilijk af te lezen. Een performance voor baby's is minder structureel en het verloop hangt nog meer af van de stemming, concentratie, bewegelijkheid en het eet- en slaapritme van de baby's.

Kinderen van 0 tot 2 jaar zijn nog maar net in deze wereld. Ze maken een snelle motorische ontwikkeling door, van liggen tot omrollen, kruipen en uiteindelijk lopen. Ze kunnen voorwerpen pakken, vasthouden en verplaatsen. Tijdens een performance kunnen baby's beweging met hun ogen volgen (Kijk op ontwikkeling, z.d.-a). Voor kinderen jonger dan tien maanden is het nog lastig om zonder ondersteuning te zitten, dit is dan ook zeker niet iets wat ik van de baby's vraag. Ze zijn vrij om zittend of liggend op de vloer te kijken en rond te kruipen of lopen.

Voordat ik mijn eerste try-out voor baby's uitvoerde, hebben wij het binnen Kleintjekunst voornamelijk gehad over hoe je bij een babyperformance veel minder handelingen doet en elke handeling nog vaker herhaalt. Ik vergelijk het hier met de peuterperformances, omdat daar de basis ligt van mijn Kleintjekunst-programma. In mijn ervaring werkt het goed om elk voorstelingsmoment als een creatief experiment te benaderen.

Zoals beschreven is het werken met baby's heel procesgericht. Bij mijn eerste try-out heb ik het meest geleerd over het performen voor en het ontdekken met baby's. Uittrekken, herhalen, vergroten en inzoomen. Ik richt mij op het tastbaar en waarneembaar maken van mijn thema door elk zintuig te prikkelen. Zien, horen, ruiken, voelen en proeven. Dat laatste zintuig probeer ik eerlijk gezegd te vermijden, maar bijna elke baby zal vanuit zichzelf het proeven van de materialen opnemen in het spel. Het performen voor baby's vergt een extra schepje zelfvertrouwen, rust en geduld. Alles mag nog langzamer, vaker en groter. Soms heb ik de regel dat ik een handeling vier keer precies hetzelfde doe, voordat ik er iets aan verander, of dat ik een handeling inclusief variaties drie minuten volhoud. Dit geeft mij ook de kans om nog dieper te duiken en nog meer te ontdekken over wat ik allemaal kan doen met elk materiaal en mijn lichaam. De performance is zowel korter als groter, gedetailleerder en genuanceerder.

Ik speel in het hier-en-nu met mijn hele performance in mijn rugzak. Als ik ben begonnen, kom ik er al vrij snel achter of de baby's meer aandacht hebben voor mij of voor de materialen die ik gebruik. Op dit moment maak ik de keuze om meer vanuit mijn bewegingen te werken of te focussen op de tastbare exploratie, waarin de baby's zelf iets in hun handen hebben of hun hele lichaam in moeten zetten om iets in beweging te brengen. Soms ontstaat er een moment waarin hun aandacht opeens weer meer op mij is gericht. Dan initieer ik nieuwe bewegingen, die de baby's inspireren in hun spel. De algemene sfeer is kalm en geaard en ik ga door tot de cirkel rond is en ik merk dat we het einde van de spanningsboog hebben bereikt.

De kunst – kleuters

Wat als gesproken taal een steeds grotere factor wordt in de communicatie van een kind en het vormgevingsproces een grotere rol gaat spelen? Kinderen van 4 tot 6 jaar werken gedurende een performance aan beheersing, zeggingskracht en zelfexpressie. De kleuters leren hun persoonlijke belevingswereld vorm te geven en te delen via het lichaam (Kleintjekunst, z.d.-b). Een kleuterperformance verloopt over het algemeen hetzelfde als een peuterperformance. Ik gebruik dezelfde structuur als houvast, maar implementeer complexere bewegingen en breid het spel met de materialen verder uit. Kleuters kunnen namelijk ook al hinkelen, met beide voeten tegelijkertijd naar voren springen, lang op één been staan, huppelen en klimmen. (Kijk op ontwikkeling, z.d.-b).

Kleuters zijn verbaler. Ze uiten meer betekenis gevende woorden tijdens het kijken en meedoen dan jongere kinderen, maar daar hoeft ik niets mee te doen, tenzij het mij inspireert tot een nieuwe actie. Als docent kan het vooral met kleuters een valkuil zijn om in het instrueren te vallen. Ook met deze

doelgroep probeer ik mijn communicatie zo non-verbaal mogelijk te houden en de performance voor zichzelf te laten spreken. Indien dit niet mogelijk is, doordat ik de kinderen wil stimuleren om binnen de bewegingen te spelen met tijd, ruimte en kracht, of doordat ik de performance wil koppelen aan een thema, communiceer ik suggestief.

Tijdens de lockdown in februari 2021 heb ik in samenwerking met Kleintjekunst en de Internationale School Amsterdam een online performance ontwikkeld, waarin ik werkte met beweging, kleuren en emoties. Ik deed dit vanuit mijn woonkamer, terwijl de kinderen op matten in het klaslokaal zaten. Tot mijn grote verrassing leken de kinderen er helemaal geen last van te hebben dat het allemaal plaatsvond via een video call. Zelf denk ik dat zij dit aan hun rijke fantasie en belevingsvermogen te danken hebben. De Internationale School koppelt kleuren thematisch aan emoties: blauw werd verdrietig, rood was boos en roze betekende liefde. Tijdens mijn performance hebben de kinderen en ik deze drie kleuren met verschillende emoties belichaamd en dus vertaald naar dansante bewegingen in het lichaam.

Af en toe zijn er ook spelinlopen, waarbij ouder/verzorger en kind samen worden uitgenodigd deel te nemen aan een activiteit. Ik voer mijn performance uit voor een groep ouders en hun baby's, peuters of kleuters. Als meest merkbare verschil zie ik dat de kinderen in de aanwezigheid van een ouder/verzorger veel afwachtender zijn. Ze kijken naar wat de volwassenen doen. De uitdaging zit hem dus in het stimuleren van de participatie van de aanwezige volwassenen. Wanneer zij mee dansen en samen met de kinderen de zintuiglijke exploratie induiken, ontstaat er een mooi spel tussen beiden.

De betekenis – waarde en belang

Binnen mijn werk voor Kleintjekunst kan ik mij zowel danser als docent en maker voelen. Dans en theater ontworpen voor en gericht op de allerkleinsten bestaat sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw. Baby's en peuters kunnen sindsdien participeren in kunst en cultuur waarbij artistieke voorop staat, op dezelfde manier als volwassenen. Kernwaardes hierbij zijn het creëren van een veilige ruimte, waarin via multisensorische stimulering en het weglaten van de vierde wand een speciale ervaring ontstaat voor het kind, eentje die anders is dan wat het kind gewend is in het dagelijks leven en daarom intrigeert en amuseert (Fletcher-Watson, z.d.).

De meerwaarde van mijn werk met Kleintjekunst zit in het overdragen van dans op een speelse en stijl overstijgende manier. Saraber (2006, p. 45) stelt: 'Cultureel divers dansonderwijs vraagt om een grotere variëteit aan

methodieken dan in het westerse onderwijs gebruikelijk is, en flexibiliteit om daar tussen te schakelen.' Zij belicht hier de holistische dansbenadering: een procesgerichte benadering waarin de zelfontplooiing en persoonlijke creatief-expressieve ontwikkeling van de deelnemers centraal staan. Het lichaam wordt als geheel aangesproken en het proces van belichaming staat centraal. In plaats van op perfecte beheersing van een bepaalde techniek ligt de focus op intentie en inleving. Er wordt meer aandacht besteed aan de les-, of in dit geval voorstellingservaring van de deelnemers. Deze werkwijze vraagt om een waarneembaar gedetailleerd fysiek én overtuigend voorbeeld voor de kinderen en daarmee om het inbrengen van mijn eigen passie voor dans. De kinderen zien hoe ik voluit beweeg en daarvan geniet. Het deelnemende kind is een 'potentieel veelzijdige dansamateur: een danser die ook maker, kijker en criticus is.' (Bergman et al., 2011, p. 10). Met een holistische, zintuiglijke dansbenadering prikkel je al deze aspecten van dans en behandel je elk kind gelijkwaardig. Door deze holistische en zintuiglijke benadering op te nemen binnen je choreografische en didactische uitgangspunten maak je dans toegankelijk voor een diverse populatie, wat aansluit bij de diversiteit binnen de Amsterdamse kinderopvang (Saraber, 2006, pp. 5-6, 28, 33, 49, 53).

Conclusie

Het schrijven van deze praktijkbeschrijving liet mij met een frisse blik naar mijn werk met jonge kinderen kijken en mijzelf de wat-, hoe- en waarom-vragen stellen over het ontwikkelen en uitvoeren van dansperformances voor de allerkleinsten. Vanuit mijn ervaring en actuele interesses als maker, docent en danser heb ik een programma ontwikkeld met als doel vanuit dans een zintuiglijk spel op te wekken bij baby's, peuters en kleuters en hiermee dans toegankelijk te maken voor een diverse populatie. Dit programma, een performance waarin ik kinderen kennis laat maken met bewegingen aangezet door de ademhaling, sluit volledig aan op mijn visie en werk als danskunstenaar.

Om vanuit dans een inspirerend moment met jonge kinderen te creëren benader ik het als een doorgaand creatief proces, waarin ik constant nieuwe handelingen blijf uitproberen en onderzoeken. Met één voet sta ik in mijn performatieve rol als danser, terwijl ik met de andere de reacties en sfeer aftast en constant nieuwe keuzes maak die de ervaring voor de kinderen bevorderen. Ik werk vanuit de holistische dansbenadering. De focus ligt daarbij niet op het perfect beheersen van een bepaalde techniek, maar op intentie en inleving. Het lichaamsbewustzijn en de expressief-creatieve ontwikkeling van ieder kind staan voorop. Ieder kind wordt gelijkwaardig behandeld, ongeacht ervaring en achtergrond.

Alles wat ik gaandeweg heb geleerd, heb ik ontdekt door het te doen. Ik heb ervaren dat het rondom en tijdens het voorstellingsmoment een veilige sfeer belangrijk is, zodat de kinderen op kunnen gaan in het spel en het proces van belichaming. Kleinschalig, zintuigelijk ervaringstheater kan ieder kind raken en stimuleert een ontdekkingsreis. Het blijft een interessant proces om bewegingskwaliteiten te vertalen naar waarneembare, tastbare en grijpbare ervaringen die beweging stimuleren voor de allerkleinsten en tegelijkertijd te onderzoeken welke benadering toegankelijk is voor de kinderen in Amsterdam. Ik ben dan niet alleen een danser, docent of maker. Het nodigt mij uit om ook weer even kind te zijn en mijn fantasie erop los te laten, in het hier-en-nu.

Alexandra Loembé is een Russisch-Congolese choreografe, docente en danser. Zij werkt sinds september 2019 als Kleintjekunstenaar. Daarnaast werkt zij samen met het Nederlands Dans Theater, de opleiding Docent Dans (ATD/AHK), de 5 o'clock class vooropleiding (ATD/AHK) en Chassé Dance Studios.
info@alexandradancemovementartist.com

Literatuur

24baby. (z.d.). *Motorische ontwikkeling peuter: hoe verloopt het?* www.24baby.nl/peuter/ontwikkeling/motorische-ontwikkeling-peuter, geraadpleegd op 11 mei 2022.

Bergman, V., Hermans, C., & Fokkens-van der Maas, S. (2011). *Inhoudelijke richtlijnen dans: dans in een rijke leeromgeving*. Kunstfactor.

Fletcher-Watson, B. (z.d.). *The emancipated baby*. <https://cdn.ymaws.com/ipayweb.org/resource/collection/D9164423-61D1-43F8-8B3E-5ED28962DF70/The%20Emancipated%20Baby%20by%20Ben%20Fletcher-Watson.pdf>

Filosofisch woordenboek. (z.d.). *Zintuigen*. www.filosofischwoordenboek.nl/search?q=zintuigen, geraadpleegd op 11 april 2022.

Groot Nibbelink, L. (2008). Jan Wolkers of het wollen dekenje. In C. Brommer & S. van der Valk (Red.), *Het ligt in uw handen. De rol van de toeschouwer in hedendaags theater* (pp. 7-21). Theater Schrift Lucifer/Domein voor Kunstcritiek.

Kijk op ontwikkeling. (z.d.-a). *Motorische ontwikkeling baby*. www.kijkopontwikkeling.nl/baby/groei-en-ontwikkeling/motorische-ontwikkeling, geraadpleegd op 11 mei 2022.

Kijk op ontwikkeling. (z.d.-b). *Motorische ontwikkeling kleuter en schoolkind*. www.kijkopontwikkeling.nl/kleuter-schoolkind/groei-en-ontwikkeling/motorische-ontwikkeling, geraadpleegd op 11 mei 2022.

Kleintjekunst. (z.d.-a). *Kleintjekunst*. <https://kleintjekunst.com>, geraadpleegd op 5 april 2022.

Kleintjekunst. (z.d.-b). *Programma's*. <https://kleintjekunst.com/Programma-s>, geraadpleegd op 5 april 2022.

Saraber, L. (2006). *De kunst van het verbinden, diversiteit in overdrachtsvormen. Meervoud als mentaliteit, culturele diversiteit in het dansvakonderwijs*. Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten.

Slatman, J. (2011). *Maurice Merleau-Ponty. De wereld waarnemen*. Boom.

Universiteit Utrecht. (2011). *Syllabus theorie en analyse van dans 2010-2011*. Universiteit Utrecht.